

Povišene razine kancerogenog spoja izmjerene su – prije više od tri godine! Što se od tada promijenilo?

 varazdinski.net.hr/vijesti/drustvo/13398702/povisene-razine-kancerogenog-spoja-izmjerene-su-prije-vise-od-tri-godine-sto-se-od-tada-promijenilo

22. kolovoza 2024.

U proljeće 2021. godine varaždinska gradska vlast naručila je istraživanje kvalitete zraka u istočnom dijelu Varaždina. Javnost o tome nije znala ništa; tadašnji gradonačelnik **Ivan Čehok** niti je izvijestio javnost da će se mjerenja provesti niti je kasnije izvijestio javnost što su ona pokazala. Dokument je, naime, stigao u Gradsku vijećnicu neposredno uoči lokalnih izbora u svibnju, a u njemu nije pisalo ono čime bi bilo oportuno mahati pred javnošću u tome trenutku.

Da na lokalnim izborima u svibnju te godine nije došlo do promjene vlasti, pitanje je bi li brojke iz tog izvješća ikada ugledale svjetlo dana. No novi gradonačelnik **Neven Bosilj** i njegov zamjenik **Miroslav Marković** nisu imali problem predočiti građanima kako stvari stoje. Može se pretpostaviti da je to zasigurno dijelom bilo u funkciji političkog poentiranja, budući da je na konferenciji za novinare poslana poruka da je Čehok to izvješće sakrio 'u ladicu' jer mjerenja nisu pokazala ono čemu se nadao. On je to, očekivano, demantirao.

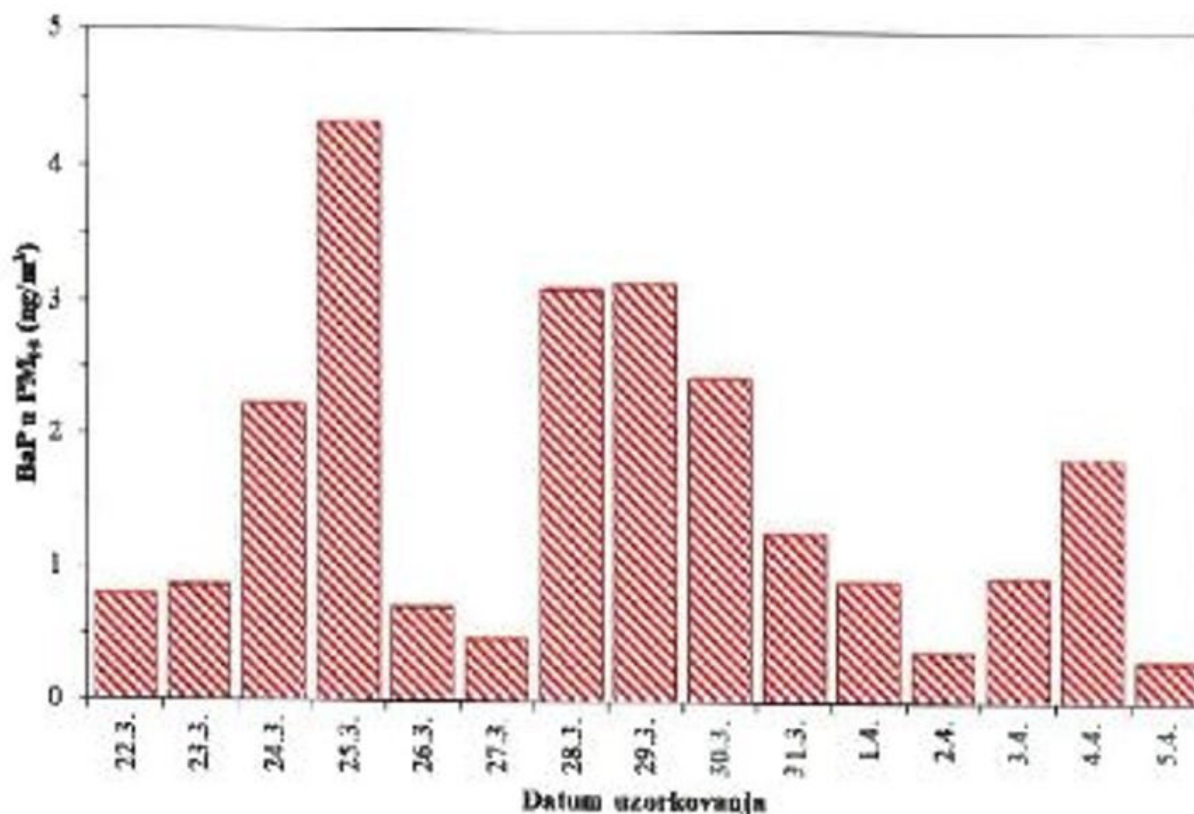

Ivan Čehok (Foto: Goran Štimec)

No, koji god razlozi stajali iza prvotne odluke da se građanima ne predstavljaju rezultati mjerenja, brojke su sada bile tu – i nisu bile dobre.

Povišen benzopiren

Ono što je najviše uznemirilo javnost bio je podatak vezan uz kemijski spoj naziva **benzopiren**. Mjerenja su pokazala da je njegova prosječna razina tijekom dvotjednog uzorkovanja iznosila 1,572 nanograma na prostorni metar.

Razine benzopirena izmjerene u Varaždinu od 22.3.2021. do 5.4.2021. (Izvor: Grad Varaždin)

Ciljna vrijednost, određena **Uredbom o razinama onečišćujućih tvari**, postavljena je na 1 nanogram po kubnom metru. Pritom **Pravilnik o praćenju kvalitete zraka** predviđa da se izmjerena vrijednost zaokružuje, što znači da bi se u ovome slučaju baratalo vrijednošću od 2 nanograma na prostorni metar. Kako god bilo, odstupanja su značajna; izmjerene vrijednosti bile su 50 posto iznad graničnih.

Opasan kemijski spoj

– Benzopiren je kancerogen. To je spoj koji nastaje od gorivih tvari, iz ložišta, ali može biti i od industrijskih spaljivanja – rekao je zamjenik gradonačelnika Miroslav Marković u studenom 2021. godine, kad je izvješće predloženo javnosti.

Miroslav Marković (Foto: Vjeran Žganec Rogulja / PIXSELL)

Onečišćenje zraka, općenito, velikim je dijelom uzrokovano industrijskom, energetsom i prometnom aktivnošću, napominju u gradskim stručnim službama. To znači da se ne može jednoznačno uvijek prstom uprijeti u visoke industrijske dimnjake, već da na kvalitetu zraka utječe ono što izlazi iz ispušnih cijevi vozila, a posebno ono što izlazi iz dimnjaka u kućanstvima.

Sumnje građana potvrđene

– Ovo mjerenje potvrđuje ono što smo godinama sumnjali, da udišemo zagađeni zrak – poručili su tada vijećnici iz platforme **Budimo grad**, koja je u javnosti najčešće apostrofirala ta pitanja.

Rekli su da je benzopiren zagađivač koji ima neugodan miris, kancerogeni spoj koji nastaje gorenjem drveta, benzina i fosilnih goriva, kao što je na primjer ulje.

– Ako ljudi dugo vremena udišu ili jedu hranu bogatu benzopirenom, može izazvati karcinom pluća, grla, jetre, gastrointestinalni karcinom i druge štetne učinke na zdravlje ljudi – naveli su.

Dokazano kancerogena svojstva

Doc. dr. sc. Ivana Grčić (Foto: Bruna Zelić)

Navode koje su iznijeli političari potvrđuje i struka. **Dr. sc. Ivana Grčić s Geotehničkog fakulteta u Varaždinu** objašnjava da je riječ o glavnom predstavniku policikličkih aromatskih ugljikovodika (PAU).

– To su spojevi su koji se sastoje od dva ili više kondenziranih aromatskih prstenova. Nastaju prilikom nepotpunog izgaranja ili pirolize organskih tvari. Neki PAU imaju dokazano kancerogena i mutagena svojstva i potrebno je kontinuirano pratiti njihove koncentracije u zraku – napominje dr. Grčić.

Potrebna dodatna mjerenja

Mjerenja su, dakle, pokazala da kvaliteta zraka nije dobra. No da bi izvješće zaista postalo relevantno nužno je provesti mjerenja u duljem razdoblju. Pravilnik o praćenju kvalitete zraka nalaže da mjerenja moraju biti ravnomjerno raspoređena tijekom cijele kalendarske godine. Pritom je potrebno zrak mjeriti tijekom najmanje 52 dana u godini.

Stoga je zaključak izvješća, bez obzira na visoke izmjerene vrijednosti, bio sljedeći: “S obzirom na vrlo kratko razdoblje mjerenja i nedovoljnu vremensku pokrivenost, dobiveni rezultati ne mogu se uspoređivati s propisanim graničnim vrijednostima niti se može provesti ocjena sukladnosti”.

Upravo to bio je argument Ivanu Čehoku kad se branio od optužbe da je zatajio izvješće o provedenom mjerenju kvalitete zraka:

– Glupost je da smo mi nešto zataškavali ili držali u ladici. Upravo suprotno. Ta studija je rekla da ona nije objektivna ni mjerodavna ako se ne mjeri na duži rok. Tada smo u dogovoru sa službenicima dogovorili da nećemo objavljivati ono što nije pouzdano, već ćemo ponoviti ispitivanja u rujnu.

Glavni izvor su – kućanstva?

Spomenuta mjerenja trebala su biti odgovor na višegodišnje nezadovoljstvo stanovnika istočnog dijela grada kvalitetom zraka koji udišu. Građani koji žive na području Varaždina najčešće objedinjenog nazivom 'iza kućanske rampe' svjedočili su o tome kako ih zrak kojim su okruženi peče za oči, nadražuje dišne putove...

Oni su sumnjali su da je za njihove tegobe kriva tvrtka **VIS Promotex**, a jedan dio građana žalio se i na pogone tvrtke **Gumiimpex**. Iz VIS Promotexa odgovorili su da ono što se vidi da se noću ispušta iz pogona nije ništa drugo nego obična – vodena para. Građane takvo tumačenje nije zadovoljilo.

Što to izlazi iz pogona VIS Promotexa – dim ili para? (Foto: Nikola Kumeck)

No dr. sc. Ivana Grčić smatra da opasnost ne leži nužno u visokim industrijskim dimnjacima.

– Visoke koncentracije takvih spojeva tijekom zime nisu ništa neobično jer potječu od emisija iz kućnih ložišta. U ljetno doba koncentracije su obično niže uslijed razgradnje oksidacijom i fotooksidacijom u atmosferi. Dakle, glavni izvor su, nažalost, kućanstva. Tu je vrlo malen utjecaj industrije budući da industrijski uređaji za loženje podliježu obveznim izvještavanjima i kontrolama emisija, što nije slučaj u kućanstvima – kaže stručnjakinja s Geotehničkog fakulteta.

Uzevši to u obzir, može se zaključiti da je sustav formalno, na razini zakona i propisa, dobro postavljen. No u kojoj mjeri nadzor i kontrola funkcioniraju u praksi, to ostaje otvoreno pitanje. Hrvatski građani povjerenja u sustav nemaju previše, a to nije bez razloga.

Ako ne guši, onda smrdi

Za vrijeme dok se – i dan danas neuspješno – pokušavao raspetljati problem onečišćenja zraka, Varaždince su počeli mučiti novi problemi povezani s okolišem. Riječ je bila o neugodnim mirisima ili, preciznije rečeno, nesnosnom smradu koji se širio gradom. Neugodnih mirisa oduvijek je bilo, no ovo što se sada događalo, svjedočili su građani, postalo je zaista neizdrživo i nije se osjećalo samo na rubnim dijelovima grada. Ti mirisi postajali su sve intenzivniji i neugodniji, pojavljivali su se sve češće i dopirali su sve do centra Varaždina.

Prijašnjih godina u južnom dijelu grada građani su se najviše tijekom ljetnih mjeseci žalili na smrad koji dolazi s obližnjih **Kokinih farmi** te na neugodne mirise iz tvrtke **Bio-dar**. S vremenom je popis sumnjivaca rastao pa je tako u jednom trenutku uključio i dvorišta tvrtki **Univerzal** i **Lotus 91**, pa onda pretovarnu stanicu tvrtke **Čistoća** te odnedavno i bioplinsko postrojenje **OPG-a Vrčak**. Tu su, naravno, i vječno prisutne **bale** odnosno balirani otpad na ulazu u grad, koji se trenutno odvozi na obradu. Problem **pročistača** otpadnih voda, koji se nalazi na sjeveroistočnom rubu grada, jedini je oko kojeg nema nikakve dileme i suprotstavljenih mišljenja; kad on zasmrdi, svima je bespogovorno jasno koji je izvor. Novi pročistač, koji bi se ove godine trebao početi graditi, trebao bi riješiti taj problem, kaže struka.

Koka i BIOdar (Foto: Goran Štimec)

Mjerne stanice za smrad

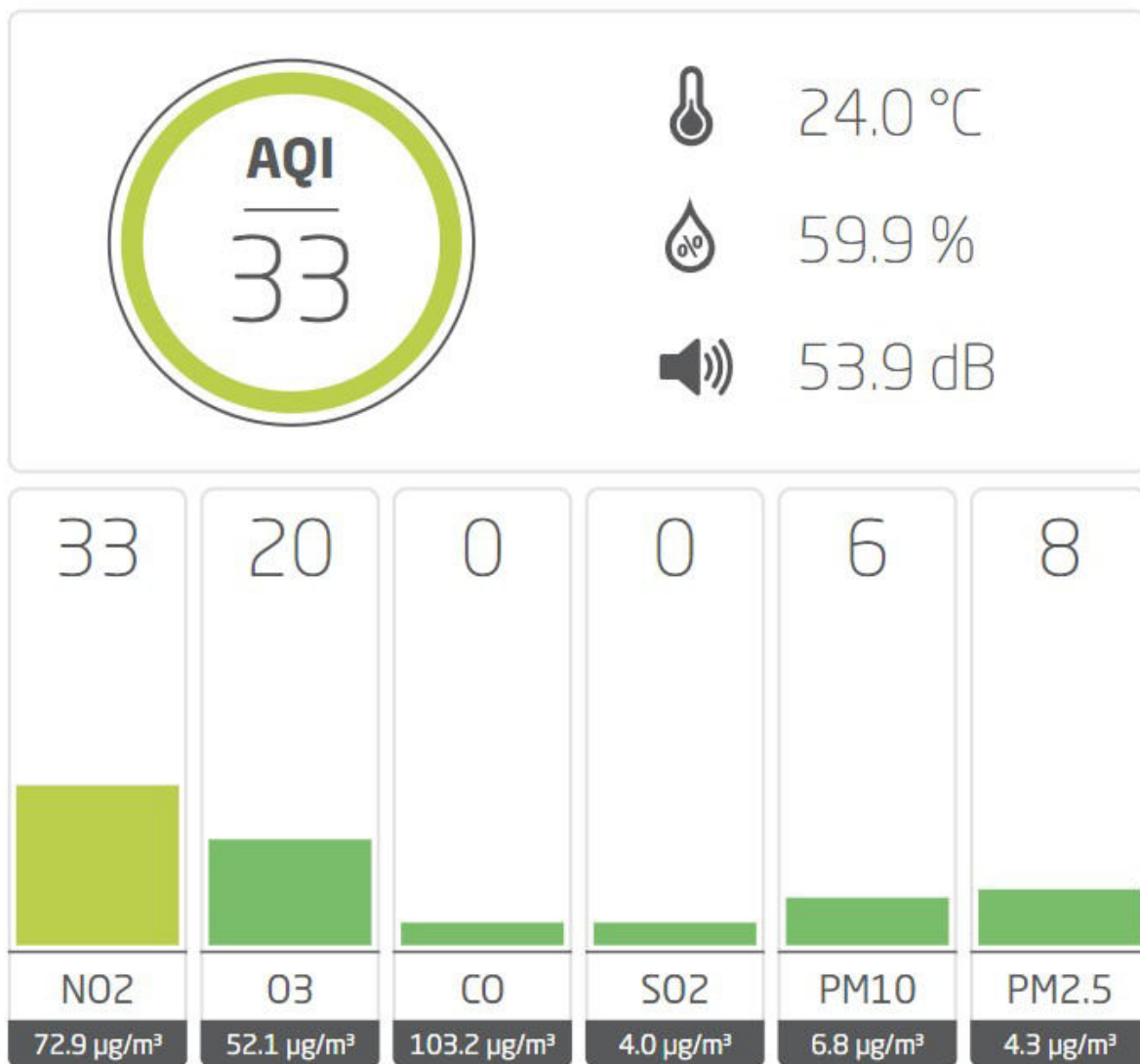
Grad je problem neugodnih mirisa, nakon naloga **Državnog inspektorata**, naposljetku odlučio riješiti postavljanjem mjernih stanica. Mjerenjem određenih kemijskih spojeva koji uzrokuju te mirise i ruže vjetrova, trebalo bi biti moguće precizno utvrditi izvor. Tako kaže teorija. No ne slažu se svi da je to dovoljno.

– Iako će mjerenja vrlo vjerojatno biti precizna i pouzdana, teško je na temelju dvije postaje jasno utvrditi 'krivca'. Zrak je izuzetno dinamičan medij i potrebno je kroz AQM sagledati transport onečišćujućih tvari na lokalnoj, ali možda i regionalnoj razini – smatra dr. sc. Ivana Grčić.

Projekt, inače, još nije zaživio, čeka se raspisivanje javne nabave. Za tu je svrhu predviđeno 50 tisuća eura.

Mjerne stanice za onečišćenje

Drugi dio problema je onečišćenje zraka. Grad je, po dolasku Nevena Bosilja na mjesto gradonačelnika, postavio vlastitu mjernu stanicu na **Kapucinskom trgu**, dok **Državni hidrometeorološki zavod** redovito mjeri kvalitetu zraka putem stanice postavljene u **Gornjem Kućanu**.

Stanja kvalitete zraka prema mjernoj stanici na Kapucinskom trgu 22.8.2024. u 22 sata

Obje stanice mjere dušikove okside i prizemni ozon, a ova gradska i sumporov dioksid i ugljikov monoksid te također lebdeće čestice koje se obično označavaju oznakama PM10 i PM2.5, gdje ta brojka označava veličinu čestica.

Što su točno ti spojevi, koji su im mogući izvori, kako djeluju na zdravlje ljudi te što pokazuju dosad izmjereni podaci; tim pitanjima bavit ćemo se u nastavcima ove teme. Također, ispitat ćemo kako izgledaju javne politike na nacionalnoj i lokalnoj razini čija je svrha očuvanje kvalitete zraka. To, između ostalog, podrazumijeva i obveze koje moraju ispunjavati potencijalni zagađivači.

U pet godina 23 prijave

Građani su nerijetko nezadovoljni radom inspekcije. Podnose prijave, no ne vide pomake u praksi. Službene informacije govore da je u proteklih oko pet godina inspekcija zaprimila 23 prijave koje su se ticale onečišćenja zraka i neugodnih mirisa na području Varaždina. Nadzori su obavljeni i zbog utvrđenih nepravilnosti izdana su – dva rješenja.

Što su pokazali nadzori, što je obuhvaćeno izdanim rješenjima; to su pitanja na koja tražimo odgovore, ali želimo pojasniti i što točno inspekcija može, a što ne može, koje su joj ovlasti i koja su joj ograničenja.

Hoće li tvrtke biti transparentne?

Zanima nas također što o ispunjenju svojih obveza prema okolišu i građanima kažu tvrtke koje građani sumnjice za širenje onečišćenja ili neugodnih mirisa. Koliko su transparentni po tom pitanju i koliku dobru volju pokazuju da se taj problem riješi. Ili koliko im je svejedno što građani trpe.

Svim subjektima koje smo uvodno spomenuli uputili smo upite i pozvali na suradnju. To su **Koka, Čistoća, OPG Vrčec, VIS Promotex, Univerzal, Lotus 91, Gumiimpex, Varkom i Grad Varaždin.**

Odmah istoga dana povratno su nas kontaktirali iz tvrtke Lotus 91.

– Odgovorit ćemo i pisanim putem na vaš upit. Dodatno vas pozivamo da u bilo koje vrijeme, nenajavljeno, posjetite naše pogone. Nemamo što skrivati. I mi želimo da se napokon to pitanje neugodnih mirisa riješi – otvoreno komuniciraju u ovoj tvrtki. Nadajmo se da će i drugi gospodarski subjekti pokazati jednaku dobru volju.

Tvrtka Lotus 91 (Foto: Goran Štimec)

No cijela priča počinje, ali i završava, s građanima. Razgovarali smo s mnogima od njih i njihova iskustva, njihove pritužbe i njihovo traženje odgovora je ono što je činjenica. Problem, dakle, postoji i nitko tko ima dobre namjere te pritužbe neće ignorirati ili ih bagatelizirati. A na nadležnim tijelima je pronalaženje načina da taj problem riješe.

(Nastavit će se...)

ŠTO TO SMRDI U VARAŽDINU

Serijal tekstova 'Što to smrdi u Varaždinu' napisan je uz potporu Agencije za elektroničke medije na temelju Javnog poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama. Dozvoljeno je prenošenje sadržaja uz objavu izvora i autora.

